

Evaluace škol

Jan Štáva

Problematika hodnocení je v současnosti jedním ze společných problémů téměř všech školských systémů světa. Každá země potřebuje co nejvíce vzdělaných lidí. Proto se země celého světa zajímají stále více o to, co vyučovat, jak vyučovat a učit co nejefektivněji. V poslední době nejvíce užívaným pojmem v oblasti školského managementu na všech úrovních řízení školství se stal pojem evaluace školy (hodnocení kvality). Je to zcela přirozené. Zatímco v roce 1996 při hodnocení našeho školství experty z OECD nám bylo doporučeno abychom zavedli způsob jak co nejlépe posoudit kvalitu vzdělávání studentů, tak ve vyspělých zemích je pedagogická evaluace rozvinutá jak v oblasti teorie tak i praxe (rozvoj nastal v těchto zemích v 70. letech).

Pedagogickou evaluací můžeme nazvat komplex metodologických přístupů a metod zaměřených především na hodnocení, případně měření různých pedagogických jevů, procesů, výsledků a efektů. Toto odvětví pedagogiky je chápáno nejen jako vědní disciplína, ale především také jako součást praktického řízení školství. Ve světě jsou v oblasti pedagogické evaluace publikovány četné práce, existují i speciální časopisy (Evaluation in Education, Studies in Educational Evaluation apod.). V mezinárodním měřítku byly vytvořeny výzkumné instituce jako IEA (The International Association for the Evaluation of Educational Achievement). Je to nezisková organizace, která sdružuje pedagogicko - výzkumné instituce z celého světa (vznik v roce 1959) za účelem uskutečňování nadnárodních empirických výzkumů v oblasti vzdělávání (např. v roce 1991 vyhlásila studii TIMSS). Zde je potřeba připomenout, že částečnou kompenzací chybějícího národního systému hodnocení učebních výsledků žáků byla účast České republiky na mezinárodních srovnávacích studiích IEA..

Hodnocení je stanovení kvality. Předmětem hodnocení je mnoho stránek vzdělávacího procesu (hodnotit lze učitele, žáky, vzdělávací programy, školní klima, výsledky vzdělávacích zařízení aj.). Hodnocení v současné době je komplexnější než zjištění, jestli cíle školy byly splněny a seřazení studentů podle jejich výkonu. Současné postupy hodnocení sledují též přiměřenost stanovených cílů, adekvátnost použitých prostředků a metod, způsoby, kterými jsou žáci a studenti hodnoceni. Hodnocení studentů se pak netýká pouze jejich intelektuálních zdatností, ale i jejich volných, emocionálních stránek a sociálních kompetencí. Hodnocení slouží také úředníkům ke zjištění úrovně vzdělávacích programů, ke zjištění úrovně jednotlivých vzdělávacích institucí a také k informaci veřejnosti o úrovni našeho školství.

Abychom mohli hodnotit kvalitu škol, je nutno formulovat též kritéria pro "dobrou školu". Zjišťování efektivnosti jednotlivých škol, t. j. kontroly cílů, respektivě výsledků slouží obvykle ke zlepšení a optimalizaci pracovního procesu. Zajišťují rovněž dosažení stanovených cílů, popřípadě slouží též k provádění potřebných korekcí. V posledních letech byly do posuzování kvality práce škol zapojeny i ekonomické aspekty. Jak ale zapojit do hodnocení kvality skutečnost všeobecného cíle vzdělání, jež zahrnuje celého člověka s jeho intelektuálními schopnostmi, pocity a tělesnými dispozicemi, včetně etického rozvoje, přičemž se podílí na zprostředkování mravních a sociálních hodnot a na rozvoji celé osobnosti. Není přece možné seřadit tyto obecné školní cíle do prakticky použitelných a tím kontrolovatelných dílčích cílů. Běžné, bezprostřední kontroly obvykle unikají, neboť většinou posuzujeme posouditelné vědomosti z jednotlivých vyučovacích předmětů.

Reflexe a průběžné hodnocení vlastní činnosti je jedním ze základů úspěšného řídicího procesu. Evaluace zjišťuje a objektivně hodnotí údaje o fungování vzdělávacího systému, o průběhu a výsledcích vzdělávání žáků. Je tedy základní podmínkou účinného řízení i zdokonalování a rozvoje celého systému školství.

Funkční hodnocení (formální) se vyznačuje standartními formálními postupy, které jsou následně vnitřně členěny, strukturovány, dále pak systematickým úsilím o vymezení explicitních kritérií k získání přesných objektivních informací o zkoumaných objektech, umožňujících posuzovat a oceňovat jejich skutečnou hodnotu. Tento druh evaluace se může vztahovat k různým činnostem školství i škol (ekonomika, legislativa, management, personalistika aj.). Za hlavní článek lze však považovat evaluaci pedagogickou.

Každá evaluace musí mít jednoznačný cíl: stanovit hodnotu toho, co je hodnoceno. Získané výsledky pak mohou sloužit k různým účelům (úprava vzdělávacích programů, posouzení kvality učitelů, posouzení schopností žáků, posouzení výsledků vzdělávání apod.). Evaluaci lze členit na interní (sebeevaluace) prováděnou uvnitř organizace a externí, prováděnou např. školní inspekcí, veřejností, školskými orgány, či specializovanými soukromými institucemi.

Rozhodující otázkou komplexního hodnocení školy, tedy pojetí evaluace je vztah evaluace k celkovému fungování školy, efektivitě a účinnosti. Při celkové evaluaci školy je nutno se především zaměřit na klíčové otázky práce školy - co škola dělá, jak to dělá a jakých výsledků (účinnosti a efektivity) dosahuje.

Sebehodnocení (sebeevaluace) je velmi důležitá forma hodnocení, neboť realizované přístupy a metody sebeevaluace školy za účasti všech zainteresovaných (vedení školy, učitelé, rodiče, žáci)

vytvářejí předpoklady pro kvalitativní změny v jejich činnosti. Podmínkou úspěchu je samozřejmě vytvoření správného pracovního klimatu.

Stát je povinen dbát o kvalitu výchovy a vzdělávání na všech úrovních škol a školských zřízení. Ze zákona hodnotící funkce náleží především České školní inspekci. MŠMT se snaží vytvořit určitý hodnotící systém (pokus o zavedení státních maturit, vydání Rukověti školního inspektora apod.). Je zajímavé sledovat reakce některých škol, které jsou mnohdy zcela odmítavé, i když většinou k tomu mají objektivní důvody.